

Vägivalla traditsioon ja traditsiooniline peremudel

Flo Kasearu näitus ei ole seaduseelnõu, küll aga siseneb poliitikasse. Poole valimine naiste süstemaatilises vaenamises ei jäta valikut.

Vaatamisi: 70

JOHANNES SAAR

29.01.2021

Flo Kasearu näitus „Elust välja lõigatud“ Tallinna Kunstihoones kuni 28. III, kuraator Cathrin Mayer.

Flo Kasearu on maha saanud suurejoonelise viipega naistevastasele vägivallale Eestis. „Elust välja lõigatud“ on tegelikult täpne määratlus varielule, millesse on mõistetud iga vägivalla ohver: mees või naine, põhjus või tagajärg. See varielu ei ole siiski tervenisti ühiskonnast välja lõigatud, vaid lõiguti pikitud meie kõigi päevadesse. Jean-Jacques Rousseau' seisukoht sotsiaalsetest sfääridest, mis on kohasemad naistele kui meestele, kinnitus modernsuses valitseva seisukohana ja jõudis XX sajandil ka peavoolusotsioloogiasse nägemusena kodanlikust tuumikperekonnast, kus naisele jäävad kodused tööd ja kasimised, meestele aga spetsialistkarjäär ühiskonnas (nt Georg Simmel, Talcott

Parsons).

Šovinism ja vägivald. Praeguses Eestis on nn traditsioonilisel peremudelil palju pooldajaid, nagu ka selgelt seksistlikul segregatsioonil. Juhime soolise palgalõhe edetabelit läänemaailmas ning sellega kaasnevat diskrimineerimist tööjaotuses ja -turul. Hoiame püsti misogüünset karistusseadustikku, praktiseerime matšolikku autojuhtimiskultuuri, seltskondlikes tavades eelistame „onu Heino mängu“, mängureeglites pereisa arvamust. Ise kirjutan seda lugu kolme tütre isana, kelle roll on kahetine sellises kultuuris: olen kaasosaline ja kriitik. Kogemuse põhjal tean ka, et kehtivast seadusest ei piisa soolise võrdõiguslikkuse tagamiseks. Praegune Eesti tõi Toompeale ideed riikliku kontrolli kehtestamisest naise keha üle, leidis selleks ka rahastuse ning asus läbi suruma seksistlikku seaduseelnõud teise sordi inimeste määrgistamiseks ja kastühiskonna kehtestamiseks. Need šovinistlikud ideed istuvad jätkuvalt Toompeal ja nende sallijad uues valitsuses. Seega, jutt ei käi naiste varjupaigast ja naiste probleemist, vaid riiklikult soositud vägivallast, mida põlistatakse möödavaatamise, vaikimise ja eelarvega.

Meie karistusseadustikus, avalikus komberuumis ja kultuuris on vägivalla isikustatud kujutamine kummati tabu. Vägivalla ohvri, isegi liiklusõnnetuse ohvri abitu seisundi filmimine ja levitamine meedias on seadusega rangelt reguleeritud/kriminaliseeritud, et vältida isikusamasuse tuvastamist ja kaitsta asjaosaliste

privaatsust. Ent Eestis on püütud kriminaliseerida ka vägivalla kui sellise kujutamist, seda ilukirjanduses, väljamõeldiste ja fantaasia vallas. Prokuröride kunagised süüdistused Kaur Kenderi aadressil polegi ju teab kui ammused. Ilmne oli soov piiritleda ilukirjanduse teemasid ning vältida mõne sotsiaalse grupi, antud juhul laste kujutamist teatud viisil – dehumaniseerival viisil. Sotsiaalseid gruppe, kelle võitlus on sama, jagub: antirassistid, rahvusvähemused, LGBT ja nn traditsioonilisse peremudelisse vangistatud naised. Õnnetul kombel langes toona dehumaniseerimise ohvriks lõpuks kirjanik ise, samuti seadusega ettenähtud korras.

Tallinna Kunstihoone suure saali installatsioonid, mitmete tubaste lugude summa, võimendavad kammerliku probleemi kuuldavaks ja nähtavaks sotsiaalseks tõdemuseks: probleem on ühine ja selle levik epideemiline.

Paul Kuimet / Tallinna Kunstihoone

Eufemistlik esteetika. Flo Kasearu võitlus tõmbab liistule traditsioonilisse peremudelisse kängitsetud vägivalla. Ta kõnetab traditsioonilist peremudelit, mille kujutamine on piiritletud sakraalse kaanoniga: tegu olevat ainuõige, loomuliku ja hea asjaga, millele tohib vaid kaasa laulda.

Kasearu kaasa ei laula, küll aga osutab kenderliku halastamatusega legaalsele vägivaldale, mis on ametlikust ikonograafilisest kaanonist välja jäänud. Ta astub mahavaikitud maastikule, mis on halbu mälestusi täis nagu Bastille' vangla enne vallutamist, nagu juriidiline ja emotsionaalne miiniväli, millel ei saa niisama ringi tammuda. See ei ole kesksuvine rabamatk. See on sissevaade vägivalda, mis on paternalistliku ühiskonna süsteemne omadus. Näitusel avanev pilt on kohati kummaliselt rõõmsameelne, nagu lelude, nukkude, autode ja värviraamatute ja -pliiatsitega täidetud tagatuba politseijaoskonnas, kus lapsed saavad käia ütlushi andmas ning rõõmsa turvalisuse positsioonilt vägivalda „positiivselt hõlmamas“. Antud näitusel täidab seda rolli joonistamisele kutsuv „haridusruum“.

Ka naiste varjupaikades leidub rõhutatud rõõmsameelsuse esteetikat. See on teraapiline eesmärkidelt ja soojapoolne koloriidilt. See esteetika eitab oma tekkepõhjust, töötab sellele vastu nagu traumajärgne ravisessioon. Sellises sisekujunduse ja koloriidi valikus avaldub kindlasti katse vägivalda ühiskonnast isoleerida, kõnelda sellest distanttsilt ja eufemismide keeles, varjates ja sublimeerides seda siivsamasse kõnepruuki. Paradoksaalselt omandab vägivald sellises tsiviliseerumisprotsessis paar supervõimet. Esiteks muutub see nähtamatuks ja teiseks muutub see salongikõlbulikuks, hakkab kõndima läbi seinte ja uste, normaliseerub. Ei püsi ebardina politsei

tagatoas, vaid hakkab jalutama läbi eetiliste ja sotsiaalsete barjääride ühiskonnas endas, saab osaks ühisest komberuumist. Selline ühiskond pöörab oma viha kirjanike ja kunstnike vastu, ta tunneb seletamatut raevu kõikide vilepuhujate vastu, kes kujutavad vägivalla traditsiooni ebaortodoksselt, ketserlikult, asitõendina, mitte siivsa kõne- ja pilditeraapiana. Viimati astus seda okkalist rada varalahkunud fotograaf Anna-Stina Treumund.

Elame ühiskonnas, kus vägivald ja selle traumateraapia kasutab ühist eufemistlikku esteetikat. Esimene soovist salongi pääseda, teine diskreetsusest, soovist säästa ohvrit. Ka Kasearu räägib selles registris – *no names*. Ohver on anonüümne, tähtis on pääsemine stigmast, viktimizeerimisest. Just sel eesmärgil loobub ohver elus endas enamasti identiteedist ja avalikust sissekirjutusest – enesekaitseks väljub ta avalikust ruumist, taandub varjupaika. Paradoksaalselt loob see taganemine rohkem ruumi uutele avalikele rünnakutele nõrgemate edasiseks nõrgestamiseks. Pääsesime äsja valitsusest, mis algatas abordikeelu lipu all üleriigilise sundsigitamise ja tõuaretuse programmi. Mõistagi kaasnes valitsuskommunikatsioonis selle ettevõtmisega spetsiifiline haavav viis naistest kõnelemiseks. Nad olid alati arvamuse objektiks, ei kunagi subjektiks. Nad olid „emotsionaalselt ülesköetud“, olid „müüjatüdrukud“, olid „kellegi tütrede“, ei kunagi suveräänne isiksus. Ammugi polnud naine poliitiline subjekt – president, peaminister

või parlamendisaadik – tõsiasjade kiuste. Kasearu ei osale nimetamismängudes. Küll aga tutvustab ta nimetaja tüpaaži, rahvusliku tõuaretusvalitsuse valijat: see on päikseline seltskonnalõvi, iga laudkonna ehe, Tantsupõrandate Hirm ja Daamide Arm. Leiame näituselt rõõmurikkas koloriidis kollaažide seeria, milles freudistlike ja muidu munajate vormide heatujulistes kordustes ilmutab end väliselt laitmatu ja hurmava käitumisega naistemagnet, kelle plekitu reputatsioon varjab edukalt vägivaldset perekäitumist „õigel pool püssitoru“ – autoritaarses suhtes oma elukaaslaste ja lastega.

Empaatiline osalusprojekt. Kasearul on olnud selle bipolaarse tüpaaži portreeterimiseks aega. 2009. aastast on ta isiklikult seotud perevägivalla ohvrite jõustamisega. Ilmselgelt on selliste projektide metoodikaks olnud grupiviisiline osalus, kaasamine, kollektiivsed tugirühmad ja vastastikkused pihtimused. See lähenemine on jõudnud ka näitusele. Ka selle keskmes asub empaatiline osalusprojekt – sõprade ja vaatajate abiga kokku pandud maastik hooleta jäänud toataimedest. Igaüks sai tuua vaatamiseks elusa, poolsurnud või surnud elunõudleja, mis mingil põhjusel on jäänud tähelepanuta, välja osavõtlikkuse ringist, ning kidunud. Just seda unustusse vajunud maastikku saab Tallinna Kunstihoone suures saalis näha, mitmete tubaste lugude summat, mis võimendab kammerliku probleemi kuuldavaks ja nähtavaks sotsiaalseks tõdemuseks: probleem on ühine ja selle levik epideemiline. See osa ekspositsioonist on

pigem kurvameelne. Siin avaldub kibe elutõde: vägivalda orgaanilisus, tema pea loomulik roll sünni, õitsengu ja närbumise igikorduvast tsüklis, tema juurdumine rakutasandil. Ja karistusseadustikus. Hukkunud taimede naabriks on kõva häälega kohtutoimikutest ettelõetud tõsielulood vägivalda argielust traditsioonilises peremudelil. Naabriks on ka kehtiva karistusseadustiku suutmatus vägivalda ohjata. Ikka lipsab süüdlane 119., 120. ja 121. paragrahvi vahelt läbi, laiutab käsi ja laseb need uuesti käiku. Ja nii päevast päeva, kuni see filtreerub läbi kogu sotsiaalse koe ja settib traditsiooniks. Näituse lõpuhelistik on rusuv, seda just endastmõistetavuse õhustiku tõttu, mis ümbritseb vägivalda. Viimase saali videoprojektsioonis hoolitseb selle eest rutiin, millega laps trambib torsakalt tühjas parklas ühest autost teise ja siis jälle tagasi, ilmselgelt lahkuläinud isa ja ema vahel külakorda käies. Ilmselgelt osutades kohtulahendite võimetusele garanteerida perekonnaõnne ja armastust, lastele hoolt. Füüsilist turvalisust ehk jah, seda ehk võimaldatakse, ent mitte õnne ja rõõmsat silkamist.

See näitus pole seaduseelnõu, küll aga siseneb see poliitikasse. Poole valimine naiste süstemaatilises vaenamises ei jäta valikut. Ent see pole kitsalt feministlik, seda juba küsimuste tõttu, mis mind ennast painavad. Kas see, et ma muretsen oma tütarde tuleviku pärast meesšovinistlikus ühiskonnas, teeb minust feministi? Pigem mitte, küll aga paigutavad minu moodi „tütre-

murega" lapsevanemad koalitsiooni LGBT liikumisega, et ühises võrdõiguslikkuse agendas esitada küsimusi kodanike põhiõiguste ja võrdse kohtlemise kohta. Ja ses mõttes on ta poliitiline, see näitus. *The Personal is Political* on tegelikult loosung, milles teise laine feminism mõtestas naiste jõustamist tugirühmades poliitilise probleemina, jättes taustale senised psühhiaatrilised, eneseabi ja enesekaitse sisekaemuslikud teraapiad. Nii osutab seegi näitus endast väljapoole. Suure saali altarialkoovi on jõudnud Eesti tõsielunäited karistamatusest ja õiguslikust vaakumist juriidilistes normides, mis lubab vägivaldsetel soosuhetel meie seas segamatult vahada. Keegi võiks end nüüd puudutatuna tunda. Keegi, kes tunneb endal valitsusvastutuste koormat ja usub, et „Õnne 13“ armulood ei ammenda Eesti elutegelikkust.